

Debatom premijera Aleksandra Vučića i Edija Rame na Beogradskom bezbednosnom forumu juče počeo dvodnevni Srpsko-albanski samit 2016. koji se danas nastavlja u Nišu

Saradnjom do prijateljstva i
PRIJATELJSTVOM do
saradnje

Foto: Stanislav Miličković

U SUBOTU,
15. OKTOBRA

UZ SVAKI KUPLJENI
Danas

JEDNA KNJIGA
na poklon

PARALELNI INTERVJU: Dva pogleda iz Regionalnih kancelarija mladih iz Tirane i Beograda

Za ovaj specijalni dodatak Danasa na pet istovetnih pitanja odgovaraju Krešnik Loka, koordinator projekata u Nacionalnoj službi za mlade pri Ministarstvu za socijalno staranje i mlade u Albaniji, i Anita Mitić, direktorka Inicijative mladih za ljudska prava

KASNO JE ZA MRŽNJU

Vuk Jeremić,
Snežana Čongradin

Svedoci smo stvaranju novih tenzija u regionu. Da li u tom kontekstu Regionalna kancelarija mladih predstavlja išta više od ukrasa zamišljenog da zadovolji kriterijume koje je postavila EU u procesu integracija?

Krešnik LOKA: Regionalna kancelarija mladih je nezavisna međunarodna organizacija koju su, stremići ka regionalnom pomirenju, osnovali zemlje Zapadnog Balkana. Verujem da je ključno za naše zemlje da na putu ka Evropskoj uniji razreše unutrašnja pitanja i otvore novo poglavlje saradnje. Mladi su voljni da prihvate ove promene i bore protiv predrasuda i stoga smatram da njihova razmena može da doprinese smanjenju tenzija u regionu. Vlade regionalnih država finansijski podržavaju rad Kancelarije i njen su formalni vlasnik, ali i pored toga, kancelarija predstavlja zajedničku kolaboraciju vlada i civilnog društva.

Anita MITIĆ: Uprkos trenutnoj političkoj krizi u regionu, koja daje više razloga za ozbiljnu zabrinutost nego za potencijanje, moramo prepoznati Berlinski proces kao format koji je omogućio najviši nivo saradnje zemalja

zapadnog Balkana u poslednjih 25 godina. Naravno, imajući u vidu naša iskustva, prostora za skepticnost uvek ima. Sa druge strane, na konačni odgovor da li će kancelarija biti samo ukras ili ne, veliki uticaj imaju i mladi u regionu, kao i civilno društvo. Osnivački dokumenti i struktura Kancelarije otvaraju veliki prostor za civilno društvo i dalje u svojoj saradnji iskorače iz tradicije rešavanja jednih na druge, ili neiskrene saradnje uslovljene iz Brisela ili Berlina. Kancelariju treba posmatrati kao veliku šansu, koja na srednjoročnom ili dugoročnom planu može izgraditi veze između društava u regionu koje ne mogu biti prekinute političkom kratkovidnošću naših lidera.

Imajući u vidu da tenzije dižu predstavnici vlasti, koliki i kakav njihov uticaj na rad kancelarije očekujete?

KK: Snaga ove inicijative leži u podršci regionalnih država, ali ona nije politička institucija, već nezavisna međunarodna organizacija. Kancelarija za mlade ima mogućnost da utiče na proces donošenja odluka, iako nije deo zvaničnih državnih struktura. Ističući probleme i tenzije u regionu, Kancelarija će primoravati regionalne vlade da pronalaze rešenja i vode države u skladu sa demokratskim i evropskim vrednostima. Primera radi, Kancelarija za mlade će promovisati slobodu kretanja, a znamo da unutar regiona i dalje imamo restriktivne vizne režime. O ovim stvarima mora da se govori i smatram da su upravo mladi ti koji će izvršiti pritisak na zvaničnike da ukinu vize i promovišu zajedničke vrednosti.

AM: Bilo kakav politički uticaj na rad kancelarije i uvođenje u vrtlog trenutnih političkih kriza bi obesmislio njeno postojanje, i to je predočeno predstavnicima vlasti svih zemalja regiona, kako od strane civilnog društva, tako i međunarodnih partnera. Uticaj država se mora ograničiti na podršku u radu. Odnos Vlada u regionu prema kancelariji će predstavljati jedan vrlo precizan i merljiv test da li svoje mesto u budućnosti vide u izgradnji mira i produbljavanju saradnje ili u održavanju konstantne nestabilnosti i tihog konflikta.

Da li je preterana kvalifikacija da među mladima postoje rasistička osećanja? Mnogi se protive takvoj kvalifikaciji, iako priznaju da je netrpeljivost i mržnja prisutna u izrazitoj meri.

KK: Nažalost, predrasude i dalje postoje u našem regionu. To je nešto na čemu svi mi moramo da radimo. Lično sam video slučajeve diskriminacije na temelju etničke pripadnosti, ali sam video i razumevanje među mladim ljudima. Neka pitanja dotiču samo starije generacije i verujem da je važno da mladi ljudi dobiju priliku da

Uticaj država se mora ograničiti na podršku u radu

Anita Mitić

saslušaju obe strane priče i na osnovu toga donesu odluke. Mladi ljudi bi trebalo da se čuju, da postavljaju pitanja i da imaju slobodu da kreiraju sopstveno mišljenje o događajima iz istorije.

AM: Tačno je da netrpeljivost i mržnja među mladima prevazilaze svaku meru zdravog razuma, ali verujem da je to ipak preterana kvalifikacija. Osećanja i stavovi netrpeljivosti i mržnje su pre svega na nepoznavanju drugog i drugačijeg, i njihova uverenja su utemeljena na propagandama koje su izloženi u delu javnog prostora u našim društvima. Najporaznije je što se deo te propagande sprovodi i u obrazovnom sistemu. Dozu optimizma crpimo iz iskustava i rezultata mladih ljudi koji su već regionalno povezani, saraduju i putuju, potpuno neopterećeni svim negativnim i otežavajućim okolnostima koja opterećuju naša društva.

Krhka NORMALIZACIJA

SPECIJALNO ZA DANAS

Najčešće pitanje koje mi ovih dana postavljaju povodom objavljivanja prevoda knjige *Kurban* Edija Rame na srpski jezik (naslov na srpskom „Žrtvovanje“ vezan je za odluku autora i izdavača da bude što precizniji i da se otklone moguće pogrešne percepcije naslova) jeste: zbog čega prevod i to baš sada?

I to pitanje dolazi od građana Albanije sa idejom da je neka politička priča u pitanju, moguće neka vrsta opredeljenja na albanskoj političkoj sceni, ili jednostavno pitanje: što vas zanima unutrašnja politička scena Albanije? A iz Srbije, stereotipna percepcija Albanaca generalno, a posebno lidera, bez obzira na činjenice.

Generalno, ja sam lično posvećen očuvanju mostova i onda kada je bilo veoma teško, i danas kada je potrebno uspostavljati odnose koji bi bili temelj bolje budućnosti, ali u prvom redu – posvećenost radu na boljem poznavanju onih drugih, bilo Albanaca u percepciji Srba, ili obrnuto. Ono što je očigledno je da nema dovoljno informacija na osnovu kojih se izvlače zaključci, uverenja, itd...

U aprilu sam boravio u Tirani na poziv Akademije nauka Albanije povodom obeležavanja 80-godišnjice života Ismaila Kadare, najvećeg albanskog i jednog od najvećih svetskih živih književnika. Prvi utisak koji sam dobio je da postoji izuzetno velika potreba predstavnika institucija kao što je Akademija, kao što su udruženja, za saradnjom. U dugom razgovoru sa Kadareom, opisao mi je događaj iz sedamdesetih godina, kada je putovao na neki književni skup preko Beograda. Pošto su on i kolega pisac izgubili vezu zbog kašnjenja aviona, nazvali su ambasadu Albanije u Beogradu i pitali šta da rade? Dobili su odgovor da odu u prvi hotel i kažu da su Albanci i biće sve u redu. Iako im je to izgledalo beslavno, jer je Enver Hodža bio na vrhuncu izolacionizma i neprijateljstva prema Jugoslaviji, to su i uradili. I dobili osmeh i informaciju da će i pored toga što su puni, pronaći sobu. I to se i dogodilo. I nije mu do danas jasno zbog čega se to dogodilo.

I danas naravno, mogao bih da odgovorim i ja na isti način. Ili sličan... I možda moje objašnjenje nije merodavno, ali... Prvi moj ozbiljniji susret sa Albancima bio je sa Vetonom Surojcem i Bekimom Fehmiu... I na osnovu njih, gradio se moj stereotip o Albancima, časnim, obrazovanim, kulturnim... I onda posle puno godina, suočavam se sa potpuno suprotnim stereotipima. Indikacija je potpuno jasna, naše patologije dolaze iz nepoznavanja. I nekako je osnova normalizacije vezana za povećan stepen informisanosti. Pod uslovom da to nisu samo informacije, već i konkretna dela.

I danas naravno, mogao bih da odgovorim i ja na isti način. Ili sličan... I možda moje objašnjenje nije merodavno, ali... Prvi moj ozbiljniji susret sa Albancima bio je sa Vetonom Surojcem i Bekimom Fehmiu... I na osnovu njih, gradio se moj stereotip o Albancima, časnim, obrazovanim, kulturnim... I onda posle puno godina, suočavam se sa potpuno suprotnim stereotipima. Indikacija je potpuno jasna, naše patologije dolaze iz nepoznavanja. I nekako je osnova normalizacije vezana za povećan stepen informisanosti. Pod uslovom da to nisu samo informacije, već i konkretna dela. Među Albancima imam toliko prijatelja koji su svetski intelektualci, i dobronamerni, da me je najčešće sramota stereotipa.

Edi Rama je jedan od njih... Ali višestruki stereotip, prvo negativni, po

liniji negativnog stereotipa Albanaca, a onda i kao negativni politički stereotip. A sve je to daleko od istine.

Edi Rama je pre nego što je postao ministar kulture Albanije bio građanski aktivista, vrlo poznat i uporan, i ostvareni umetnik. Tih devedesetih je bio vrlo blizak sa umetnicima i aktivistima iz Srbije, bivše Jugoslavije... I danas su ti ljudi potpuno neshvaćeni i neprihvaćeni u svojim sredinama.

Edi Rama je odlučio da se politički angažuje, za razliku od ostalih iz regiona. I dobio je određeno iskustvo, političku iznijansiranoost, svetonazor, itd... I to je izuzetna vrednost ličnosti i političara.

Svako ko poželi da podrži evoluciju, napredak ovih prostora, mora shvatiti pojedinačne situacije, i napore, iskustva.

“Naše patologije dolaze iz nepoznavanja. I nekako je osnova normalizacije vezana za povećan stepen informisanosti. Pod uslovom da to nisu samo informacije, već i konkretna dela

Objavljujemo niz autora iz Albanije i sa Kosova, ali nastojimo i da prevedimo i objavljujemo knjige na albanskom. Uskoro izlazi veoma ozbiljno životno delo Petrita Imamija „Srbij i Albanci kroz vekove“, sa preko 1200 strana, i na srpskom i na albanskom jeziku. A sledi i niz susreta u međunarodnoj kulturnoj saradnji.

Poznajem puno kritičara Raminog političkog angažmana, ali ono što se mora priznati jeste da je izuzetan pisac, mislilac, i da kao takav zaslužuje posebno mesto u literaturi i publicistici Albanije. I naravno da je veoma važno da te ideje budu deo nasleđa ovog regiona. Kako bismo se razumeli u svim našim posebnostima, ali i sličnostima.

Veran MATIĆ

• SPECIJALNO IZDANJE LISTA DANAS
SRPSKO-ALBANSKI SAMIT 2016

Izvršni direktor: Milomir Mandić.
Dodatak priredili: Aleksandra Čuk, Snežana Čongradin, Vuk Jeremić, Zorica Mladinović, Mirjana N. Stevanović, Marija Stojanović. Fotografije: Stanislav Milošević. Korektura: Marijana Stevanović, Predim Zoran Spahić.

Ambasada Švajcarske u Beogradu
Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Embassy of Switzerland in the Republic of Serbia

* Stavovi i mišljenja izneti u dodatku pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno zvanične stavove Ambasade Švajcarske u Republici Srbiji i u Crnoj Gori.

Zato sam na predlog Verana Matića brzo i rado uradio korice za knjigu „Žrtvovanje“, što je bilo lako, jer je Edi imao već želju da to bude neki od mojih radova iz serije „Daddu's gift“: Mrdan Bajić

Edi Rama idealist

Edi Rama

Mrdan Bajić, vajar

PRIJATELJ

Edija Ramu, tada kolegu umetnika, poznao sam devedesetih u Parizu, u vreme kada smo obojica imali umetničkih ali i političkih razloga da se odmaknemo od režima koji su našim zemljama u to vreme vladali. Iz multietničke tolerantne perspektive Pariza druženje jednog Albanca i jednog Srbina ne izaziva baš nikakvo zaprepašćenje kao što se to, vidim, ovde još uvek podstiče. Edi Rama je i tada bio ispravan i inteligentan čovek, koji je perfektno govorio engleski i francuski i bio pun iznenađujućih priča o Kadareu, Enver Hodži, bunkerima, Tirani i svim onim drugim vizurama koje dele ljudi koji su detinjstvo proveli dublje ili pliće uronjeni u prostore iza gvozdene zavese. Dugo godina prenosile su se legende o njegovom aktivizmu, koji je za razliku od onih koji svoje stavove borbeno pokazu samo u belim galerijskim prostorima on sprovodio kao gradonačelnik Tirane, koju je očistio od nelegalne gradnje i u čije je mikrostrukture ubacio umetničke akcije. To je na neki način i tema knjige „Žrtvovanje“. Posle jako dugo vremena video sam ga, kratko i srdačno, prilikom njegove prve zvanične posete Beogradu u funkciji premijera. Ali o tome verujem postoji negde neki ovdašnji izveštaj :) Slušao sam tada i njegovo predavanje čija ishodišta o potrebi razumevanja i nužnosti razmene i normalne susedske komunikacije potpuno delim. Zato sam na predlog Verana Matića brzo i rado uradio korice za knjigu „Žrtvovanje“, što je bilo lako: jer je Edi imao već želju da to bude neki od mojih radova iz serije „Daddu's gift“ koje je zapamtio i o kojima je pisao u tekstu „Oružje mog srpskog prijatelja“ koje je devedesetih izašlo u čitanim albanskim novinama, a zbog čega je, kako mi je rekao, tada imao dosta problema i propitivanja. Radujem se što dolazi ponovo, a nadam se da će njegove posete gubiti na regionalnoj dramatičnosti i dobijati opuštajući karakter obostrane nacionalne zrelosti i susedske normalnosti kao preduslov tolerancije i obostrane dobrobiti.

Edi Rama knjigu „Žrtvovanje“ (izdanje Samizdat, B92 / 2016) pisao je negde 2011, krajem tog leta, odvojen od sveta, teško preživljavajući poraz koji je doživeo boreći se za, ako se ne varam, četvrti mandat gradonačelnika Tirane. Neprikosnoven deceniju, i više, slavljem i uzdizanjem, izvikanim za genija međunarodne klase, dospio je da bude brutalno srušen. Kako sam izvanredno opisuje, kad je izašao iz Opštine pobednici su za njim, na pragu, zaklali jagnje kao žrtvu pobeđe. Tragova krvi još je bilo dok je pisao te redove, i jeza ga je prolazila – to se u knjizi moglo gotovo opipati – na sami spomen scene.

Nema rasnog teoretičara književnosti koji neće reći da nije bilo boljeg trenutka da sedne – ako je već to hteo – upravo tada za pisati. Jer: na dnu svakoga poraza javlja se iskrenost kao jedini spas, i tad poraz počinje da radi protiv samog sebe. Politička i ljudska kriza u kojima se

slikar. (Da ga je to podstaklo da oboji gradske fasade u vedri mediteranski kolor, i da od Tirane, jednog sivog, izlokano, i prljavog naselja, od grada deponije napravi svetsko čudo.) Ali kao slikar, ili šire uzeto kao umetnik koji je ušao u politiku, on je neuporediv po tome što je ostao veran umetničkim sredstvima, i ostao uveren da se njima može sjajno koristiti u postizanju čak i političkih ciljeva. Nemojte se plašiti da ovde ima one manipulacije koja umetnost dovodi na poziciju sluškinje politike. Uopšte nije o tome reč. Sasvim suprotno: njenoj se autonomiji ništa ne oduzima, samo što ona na paradoksalan način deluje u *sinergiji* sa tom disciplinom koja je njen veći, smrtni neprijatelj. Rama je pošao za rukom da ih povremeno i privremeno ujedinjuje, i da s njima tako zajedno onda trijumfuje. Naš Bogdan Bogdanović, isto umetnik, i isto jednom gradonačelnik prestonice, nije imao ovaj uspeh. Boje na fasadama Tirane dokazuju Ramin. I ova Ramina knjiga, o kojoj pišem, takođe.

Divna, nepobediva umetnost! Ali, politiku je Rama voleo još kao student Akademije. (Greje ga erotika i jednog i drugog poziva.) Tražio je od nje – tako barem svedoči – uvek ono što je tražio i od umetnosti kojoj se bio najpre posvetio: slobodu i istinu. Zvuči patetično, ali je upravo to tako kad se sve sabere i oduzme. Naravno, nismo mali da ne bismo znali da i političke hulje govore na sličan način, o ovim stvarima. Ali, ono što Ramu stavlja u red onih kojima ipak treba pokloniti pažnju, nije to što je od načela slobode i istine napravio ideale, nego što je od ideala napravio izvesnu praksu. Imao je katkad platiti za to prilično surovu cenu. Jedared su ga otac i brat u mrkloj noći našli u nekom jarku blizu zgrade u kojoj su stanovali, krvavog i modrog, premlaćenog od neke politički instruisane protivničke bande. To je bilo tako kad je ulazio u politiku (kad je, kako kaže, promenio odelu, i ljubičaste čarape za sive). A kad je već kao šef Socijalističke partije išao na demonstracije protiv Berišine vlade, upravo ove kritične 2011. iz koje piše knjigu, dobio je informaciju od jedne strane ambasade da je planirano njegovo ubistvo. Ako ste i pomislili, zaboravite: to je čovek koji ni najmanje ne ostavlja utisak paranoje. O ovim stvarima on u knjizi piše više sa žaljenjem nego sa strahom.

Nisam zaboravio slobodu i istinu: Rama o tome i sasvim određeno piše. Nikada ih on ne posmatra kao stajanje, i dogmu, nego uvek kao kretanje, i preobražavanje. „Ovaj svet jeste divan“,

kaže na jednom mestu u knjizi, „upravo zato što nije dat samo jednom i zauvek, pa su i naše istorije u ovoj teškoj tami u kojoj ne nalazimo mira jednako i dalje otvorene, kao i beskrajno različite“. Ovu formulu, koju ćete lako naći kod francuskih egzistencijalista od kojih je očito učio dok je slikao u Parizu, on će primenjivati kad posmatra život uopšte, pa i „ograničeni vazduh“ političkog života, pa i svoje nekadašnje političke prijatelje, a potom protivnike. I za Ilirom Metom, i za Fatosom Nanoom, on, naime, i žali i ne žali. Ono, samo, što on zna jeste to da se mora ići dalje. Pritom mi se čini da je važno izvorište njegovih moralnih imperativa u albanskoj tradiciji: kad se primao dužnosti gradonačelnika otišao je na očevo grob da se tamo, sam i u tišini, zakune na čast. (Uverava nas da su mu dve kornjačice – poklonjene mu da mu vidaju astmu - najveći mito koji je ikad primio.) Radije će citirati svoju babu nego Vebera. Porodicu vidi kao stub života. Ne iznenađuje otud ogromna snaga koja izbija sa stranica na kojima opisuje lečenje od kancera svog jedanaestogodišnjeg sina Grega. Druge takva stvar ode u melodramu, ovde samo i jedino u dramu.

„Žrtvovanje“ je knjiga o albanskim unutrašnjim stvarima. Malo koga spolja i spominje, nas Srbe tačno u tri navrata, i to samo kroz ove tri reči: zemunci, Arkan, i, miloševićevski stil. Sva tri puta bez zlobnih konsideracija. Miloševića je spomenuo uz čoveka koji je *persona dramatis* njegove knjige: to je Sali Beriša. Beriša je jednom bio naumio da organizuje kontramiting, i tu se Rama setio našeg čoveka. Kad se njegova knjiga pročita teško je u Beriši videti bilo šta drugo nego jednog neopevanog gada. On je oličjenje enverizma koji je pretekao u novu epohu, jedne amoralnosti koja sve daje za poluge moći. Ramina je majka lekar, i Beriša je lekar, i taj ju je političar koji je vodio državu jednom prozvao sa parlamentarne govornice da prizna („ja i ona znamo, kao kolege“) da joj je sin zlostavljač u kući, i na ulici, da ga je lečila od šizofrenije, da je, na kraju, šta bi bio drugo nego čovek sa homoseksualnim sklonostima. U tome karakazanu Rama živi. On ga opisuje brzo, bez oklevanja i osvrtnja, ne dopuštajući nam da se nad nečim zapitamo, uplašen da nam neće sve stići ispričati, piše zadihano kao čovek koji juri za odbeglim tramvajem. Tamo gde prestaje ispovest počinju memoari, gde prestaju oni, počinje pamflet. Rama ide Zolinom i Krležinom stazom, on i optužuje i obračunava se s njima. Impresivne su stranice na kojima govori o stanju gradova i mesta Albanije. To nije tek slika opšte propasti i bede, to je nešto više: slika tranzicione kataklizme, koja nije mimošila ni divnu obalu Jonskog mora. Rama hoće – što mu ne bismo verovali – jednu drugu, i drugačiju, Albaniju, svakako bolju od ove koju nam dočarava sa ogromnim ponosom i bolom.

Ono, samo, što on zna jeste to da se mora ići dalje

SPECIJALNI IZVEŠTAJ

Radivoj CVETIĆANIN